

Bibliotekarstudentens nettleksikon om litteratur og medier

Av Helge Ridderstrøm (førsteamanuensis ved OsloMet – storbyuniversitetet)

Sist oppdatert 29.03.19

Dette dokumentets nettsadresse (URL) er:

<https://www.litteraturogmedieleksikon.no/cm4all/uproc.php/0/hoytlesing.pdf>

Høytlesing

(_lesepraksis) Alle typer av å lese fra en tekst slik at ordene kan oppfattes gjennom øret. Også kalt “vokalisering” når en leser høyt for seg selv (og andre) (Stangeland og Forsth 2006 s. 200).

Opplserens ansiktsmimikk og gester spiller en stor rolle. Under høylesing foregår det både en “auditivisering” (med nyansert stemmebruk) og en visualisering, altså med både akustiske og optiske effekter (Grimm og Schärf 2008 s. 148). Høytlesingen kan gjennom måten den utføres på få en “teatralsk merverdi” (Grimm og Schärf 2008 s. 149). “Actors spend hours determining how actually to utter the words in the text before them. A given passage might be delivered by one actor in a shout, by another in a whisper.” (Ong 2000 s. 102)

Opplesning fungerer som en tolkning, og blir dermed én versjon av hvordan teksten kan forstås, en slags “fastleggelse” gjennom stemmebruk, lesetempo, aksentueringer osv. (Perrig 2009 s. 11). Den tyske dikteren og oversetteren Christoph Martin Wieland skrev på 1700-tallet at alle gode litterære tekster bør leses høyt, ellers forsvinner halvparten av språkets skjønnhet fra teksten (Perrig 2009 s. 96). Det er altså noe reduksjonistisk ved innenatlesing.

“[L]istening to spoken words forms hearers into a group, a true audience, just as reading written or printed texts turns individuals in on themselves.” (Walter Ong sitert fra <http://grammar.about.com/od/rs/g/Secondary-Orality.htm>; lesedato 16.01.14) Det som har blitt lest høyt, huskes ofte bedre i ettertid enn det som har blitt lest innenat (Perrig 2009 s. 11). Men innenatlesing tar kortere tid enn høytlesing. Den britiske forfatteren Samuel Johnson skrev på 1700-tallet at ulempen med høytlesing er at lytteren ikke kan bla tilbake hvis han går glipp av noe, slik en leser kan med en bok (Perrig 2009 s. 60).

Forfatteropplesninger kan være offentlige, halvoffentlige eller private, og det kan leses fra en tekst som er publisert eller en som (ennå) er upublisert. Det kan f.eks. leses i en bokhandel eller i et bibliotek, for et allment publikum eller for spesielt inviterte gjester, og i settinger som mer eller mindre direkte fungerer som reklame for forfatterens verk (Grimm og Schärf 2008 s. 142). Hvis forfatteren ikke selv

leser fra egen tekst, kan det f.eks. være en profesjonell oppleser eller en skuespiller som står for høytlesingen, eller en gruppe lesere som lager et slags drama ut av lesingen (tildelte roller). En forfatters opplesning av egne tekster får en egen aura, med en slags “personlig merverdi” der lytterne lærer forfatterens personlighet bedre å kjenne. Forfatterens måte å lese egne tekster på blir ofte oppfattet som spesielt “autentisk” (Grimm og Schärf 2008 s. 162). En forfatters stemme kan bli et slags stumt lydspor som leseren hører inne i seg når hun/han leser forfatterens bøker (Grimm og Schärf 2008 s. 162).

Etter forfatteropplesninger får publikum ofte anledning til å stille spørsmål til den forfatteren som har lest fra egne tekster. Publikum er da ofte spesielt interessert i forfatterens “budskap”, livkloke utsagn, politiske utsagn og det selvbiografiske ved tekstene (Schütz 2010 s. 205). De to vanligste spørsmålene til en forfatter etter en opplesning er ifølge Stephan Ditschke om et eventuelt biografisk innslag i den leste teksten og hvordan forfatteren arbeider med sine tekster (i Grimm og Schärf 2008 s. 172).

““Mener du at det har blitt for lett å gå fra hverandre? Har likestillingen gått på bekostning av biologien? Hvilken samværsordning mener du fungerer best for små barn? Påstår du at menn ikke er like gode omsorgspersoner som kvinner? Hva ville du egentlig si med denne boka, hva var hovedbudskapet ditt?” En kveld på nyåret var jeg invitert til å snakke om den seneste romanen min, *Vær snill med dyrene* [2016], på Bicks, en liten nabolagskafé i Oslo. Etter intervju og høytlesning ramlet det inn med spørsmål fra tilhørerne, og jeg hadde ikke blitt vant til slike reaksjoner på teksten min ennå, øynene mine lette panisk rundt i lokalet etter noen som kunne ta over for meg. [...] Romanteksten er sint og fortvilet, men den går ikke til angrep. Den stiller til skue et forvirret, irrasjonelt, oppegående, selvførdømmende, skamfullt, sørgende, usikkert, rasende og selvransakende menneske. Om hovedpersonen kan sies å angripe noe, er det først og fremst umuligheten ved situasjonen hun befinner seg i [...] Når jeg skriver er jeg fri. Når jeg blir bedt om å utdype det jeg har skrevet pipler svetten umiddelbart fram. Jeg skrev en roman, ikke et innlegg i en debatt. [...] Som Karolina Ramqvist skriver i *Det er natten*: “Den stemmen jeg snakket med når jeg svarte på spørsmål om en bok og snakket om temaene i den, var ikke min skrivende stemme. Den kom fra et annet sted i meg, fra en person som helt sikkert var meg, som manglet tekststemmens dybde og troverdighet, og som overhodet ikke ville snakke oppriktig om det som var sant, men som tilsynelatende ble drevet av et ønske om å få være sammen med andre mennesker og få deres anerkjennelse.” (Monica Isakstuen i *Morgenbladet* 7. – 13. juli 2017 s. 24-25)

Noen opplesningssteder har noe unikt og sensasjonelt ved seg som kan gjøre sterkt inntrykk, f.eks. høytlesing i en svømmehall, i en bokse-ring, i kjøpesenter, fra en egen høytlesingsscene i den virtuelle verdenen Second Life, osv. (Perrig 2009 s. 117 og 119). Den russiske 1900-tallslyrikeren Sergej Jesenin skal ha skreket noen sine dikt mens han red på en galopperende hest i en sirkus-manesje, og den franske

forfatteren Henry de Montherlant leste i 1926 for 5000 tilhørere i Paris på en tyrfekterarena før oksene ble sluppet inn (men han ble pepet ut av publikum) (Perrig 2009 s. 123).

Den danske forfatteren Emil Bønnelycke tok med en pistol til en av sine opplesninger. “Den 4. februar 1919 affyrede han nemlig en pistol under et oplæringsarrangement, hvor han fremførte sit digt, “Rosa Luxemburg.” De tre pistolskud, der blev affyret i luften, skulle understrege digtets dramatik og effekten udeblev da heller ikke: folk gik i panik og Bønnelycke blev berømt og berygtet for episoden.” (<http://litteratursiden.dk/analyser/bonnelycke-emil-asfaltens-sange>; lesedato 16.03.18) “[M]an kan nævne det berømte pistolskud, som Bønnelycke affyrede under en digtoplæsning. Det er vel at gå for vidt. Det lader sig næppe gøre at indregne pistolskud blandt de digteriske udtryksmidler. Men eksemplet belyser udmærket modernismens trang til at gå til det yderste og lidt længere om muligt.” (Brandt-Pedersen 1965 s. 48)

Den tyske forfatteren Wolfgang Goetz uttalte om forfatteropplesninger: “Det er ikke så veldig langt unna prostitusjon.” (siteret fra Grimm og Schärf 2008 s. 148)

To hendelser “fueled the increasing demand for books – the invention of eyeglasses, at the end of the thirteenth century, and the development of silent reading, particularly among the elite of the fourteenth century. For four thousand years, “reading” had meant reading aloud and one book could be shared with many listeners, whereas silent readers needed a copy apiece.” (Kilgour 1998 s. 7) “For ancient Athenians, reading, which was done aloud, was a social activity. Oral renditions of the *Iliad* and the *Odyssey* continued long after they were written down.” (Kilgour 1998 s. 41)

Den greske historikeren Herodot, som levde på 400-tallet f.Kr., organiserte offentlige opplesninger av sine verk i noen greske bystater (Gilmon 2003 s. 27). Den greske dikteren og grammatikeren dikteren Antimachus leste fra et omfattende verk som han selv var forfatter av, til bare filosofen Platon var igjen blant tilhørerne, men Platon var en tilhører som Antimachus regnet som like viktig som en stor folkemengde (Perrig 2009 s. 110). “The meeting between Antimachus and Plato is related differently by Cicero [...] for, according to him, Antimachus once read to a numerous audience his voluminous poem (Thebais), and his hearers were so wearied with it, that all gradually left the place with the exception of Plato, whereupon the poet said, “I shall nevertheless continue to read, for one Plato is worth more than all the thousands of other hearers.” ” (<http://www.perseus.tufts.edu/hopper/>; lesedato 03.05.16)

Den romerske dikteren Vergil “was famous for his powers as an actor” når han leste høyt fra sine verk (Gransden 1990 s. 74). Den romerske dikteren Horats leste sine egne tekster høyt, og skrev i *Om diktetekunsten* om sin gode venn Quintilius Varus’ reaksjon på nyskrevne tekster: “If you recited anything to Quintilius, he

would say, “Correct, if you please, this, and this.” If you should tell him that you could not possibly do better, having made the attempt two or three times without success, he would desire you to blot out, and again to submit to the anvil your badly constructed verses.” (sitert fra http://www.forgottenbooks.com/readbook_text/The_Art_of_Poetry_of_Horace_1000518468/81; lesedato 18.03.16)

At det hebraiske alfabetet kun inneholder konsonanter og ikke vokaler, impliserer at teksten i prinsippet skal uttales høyt, og det å lese religiøse tekster høyt hører til den religiøse praksis innen jødedommen (Perrig 2009 s. 21). Den tidlige middelalderens skrivemåte der det ikke var avstand mellom ordene (“scriptio continua”) innbød også til høytlesing, fordi det var vanskelig å forstå teksten uten å høre den gjennom øret.

Det greske ordet “anagnost” brukes om “a cleric in the minor orders of the Eastern Orthodox Church who reads the lessons aloud in the liturgy (analogous to the lector in the Roman Catholic Church)” (<https://www.vocabulary.com/dictionary/anagnost>; lesedato 11.01.16).

“Much writing in our time has been written to be read silently, and reading aloud adds little to it. This is perfectly understandable as part of our cultural tradition, but treating musical poets like Vergil [den romerske forfatteren som bl.a. skrev eposet *Aeneiden*] as if they were written to be read, is a little like inviting a friend over of an evening for a Beethoven late Quartet, and handing him a score in silence.” (William Harris i <http://community.middlebury.edu/~harris/Classics/Vergil-TheSecretLife.html>; lesedato 15.04.14)

Den tyske abbeden Richalm fra Schöntal skrev på begynnelsen av 1200-tallet at demoner forstyrret hans innenatlesing slik at han ble nødt til å lese med høy stemme, men gjennom at den stille lesingen ble umulig var det også vanskelig å konsentrere sin ånd om det åndelige budskapet i teksten (Cavallo og Chartier 2001 s. 157). I middelalderens klostre ble det både diktert og lest med høy stemme, og dette vanskeliggjorte selvstendige oppfatninger av tekstene hos munkene og dermed kjetterske meninger (Cavallo og Chartier 2001 s. 171). En vanlig lyd i skrivesalene (scriptoriene) i klostrene var mumlingen/høytlesingen fra munkene som drev avskrift, en “lesing med tunge og øre” som teologen Abelard i Paris på 1100-tallet kalte “sauenes breking” (Perrig 2009 s. 56-57).

Den romerske dikteren Ovid ville at hans *Kunsten å elske* skulle leses høyt med en “innsmigrende” stemme (Perrig 2009 s. 72). Den franske renessansedikteren Pierre de Ronsard skrev i forordet til sitt epos *Franciaden* (1572) at leseren må uttale versene tydelig og “gi stemmen ynde” (sitert fra Perrig 2009 s. 130).

Den franske “solkongen” Ludvig 14. hadde en rekke høytlesere som leste for han om morgenen. “Louis enjoyed having books read to him, especially the works of the dramatist, Jean Racine (1639-99) who became the King’s official historian.”

(<https://faculty.history.wisc.edu/sommerville/351/351-13.htm>; lesedato 23.04.16)
Den østerrikske keiserinnen Maria Theresia anbefalte i 1775 høytlesing til en av sine svigerdøtre. Hun mente det ledet til åndelig dannelse og underholdning for både oppleseren og tilhørerne (Perrig 2009 s. 74).

På 1600-tallet ble det ansett som uhøflig å lese et personlig brev innenat hvis det var andre personer til stede i samme rom (Bohnsack og Foltin 1999 s. 248-249).

Det var glidende overgang fra muntlig fortelling til høytlesing. “Most printed words found their way into the minds of most of the populations of the past through their ears rather than their eyes. In this form of consumption, as in all others, deprivation encouraged co-operation. Those who could not afford the cost of an education or reading matter sat at the feet of those who could. In the fireside gatherings known in France as the *veillée* and in Germany as the *Spinnstube*, the contents of chap-books were read or recalled by one of the company whilst listeners carried on with the household tasks. In Iceland, where the nights were the longest of all, the whole sequence of engaging with the written word, from learning to read to reading aloud to discussing the texts, was conducted on this collective basis. The rising graph of literacy brought no corresponding decline in the use of the human voice. Children emerged from schools with their ears ringing with the noise of print. The first generation of inspected teachers aspired to harmony rather than silence in their lessons.” (David Vincent i Towheed, Crone og Halsey 2011 s. 164)

“The most important institution of popular reading under the Old Regime was a fireside gathering known as the *veillée* in France and the *Spinnstube* i Germany. While children played, women sewed, and men repaired tools, one of the company who could decipher a text would regale them with the adventures of *Les quatre fils Aymon*, *Till Eulenspiegel*, or some other favorite from the standard repertory of the cheap, popular chapbooks. Some of these primitive paperbacks indicated that they were meant to be taken in through the ears by beginning with phrases such as, “What you are about to hear ...”. In the nineteenth century, groups of artisans, especially cigar makers and tailors, took turns reading or hired a reader to keep themselves entertained while they worked.” (Robert Darnton i Towheed, Crone og Halsey 2011 s. 29)

Blant protestanter på 1500-tallet ble høytlesing fra Bibelen og katekismen brukt for å gi religiøs opplæring til lyttere som lite lesekyndige (eller analfabeter), med opplesning i familien – f.eks. en familiefar som ledet en daglig bibelleksjon for kone, barn og tjenere. Dette som ledet videre til en kultur for høytlesing i familien også av underholdende tekster (Perrig 2009 s. 41). Også på reiser, under feiringer og i andre situasjoner ble høytlesing stadig vanligere. Studenter på 1700-tallet leste ofte høyt for hverandre fra litteratur de var begeistret for, og slik lesing kunne foregå utendørs, f.eks. i hager eller skoger, på strender og fjell (Perrig 2009 s. 59).

Den britiske forfatteren Samuel Richardsons roman *Pamela: Or, Virtue Rewarded* (1740) ble en bestselger. “An early attempt to display the usefulness of reading sentimental fiction is found, in fact, in a series of letters from Aaron Hill to Richardson, written over the course of some weeks shortly after *Pamela*’s anonymous publication on 6 November 1740. [...] In the first letter, Hill confesses to a total captivation by *Pamela*: ‘I have done nothing but read it to others, and hear others again read it, to me’, he told Richardson.” (Goring 2005 s. 170-171)

Forskeren Reinhard Wittmann skriver om 1700-tallet og begynnelsen av 1800-tallet: “The most widespread form of interaction with the printed word continued to be ‘unruly’ reading, a mode of reading that was naïve, nonreflexive and undisciplined, and for the most part performed aloud. [...] This ‘unruly’ form of reading could, however, be linked to a collective ‘alfabetismo di gruppo’ (Italo Sordi) – in other words, a well-developed capacity to listen, implying an indirect ‘literalization’ without any literacy education.” (Wittmann 1999 s. 290)

“In workplaces where machinery had yet to drown the human voice, artisans took turns to read aloud the contents of a collectively purchased paper. The practice began as political journalism escaped the confines of polite society during the revolutionary crises of the late eighteenth century, and continued until the arrival of cheap mass-circulation daily papers in the years before the First World War. [...] Where conditions of labour discouraged such behaviour during the working day, public consumption of the press became a feature of sociability in the evenings, as for instance, in the case of the cafés of Provence: ‘A centrepiece of many such gatherings was the reading aloud by one of their number of the newspaper to which the patron or perhaps a prominent (and slightly wealthier) member of the society subscribed. Such readings were often lengthy affairs, whole articles being read out with care, often accompanied by a commentary from the reader, his audience or both.’ (Towheed, Crone og Halsey 2011 s. 164-165)

Noen tok seg lesepauser i løpet av arbeidsdagen. “[W]hile the smith sits on his anvil and the cobbler on his stool, temporarily laying down his hammer or his awl to read the *Strassburger Kriegsbothen*, the *Brünner Bauern-Zeitung* or the *Staats-Courrier*, or has his wife read them to him.” (presten K. A. Ragotzky i 1792; sitert fra Wittmann 1999 s. 305)

Adelsmenn, og rike borgere med en stor tjenerstab, kunne ha en tjener som var ansatt for å lese høyt for sin arbeidsgiver (Perrig 2009 s. 27). Blant adelsfolk var det ansett som en statusgivende skikk å ha en mer eller mindre berømt forfatter knyttet til sitt aristokratiske hjem som oppleser (Perrig 2009 s. 58). Den franske filosofen og forfatteren Voltaire holdt i en periode til ved Fredrik 2. av Preussen sitt hoff i Potsdam utenfor Berlin, og skrev i 1750 om kongens oppleser, som var den franske legen og filosofen Julien Offray de La Mettrie. Ifølge Voltaire brukte La Mettrie å hoppe over kjedelige deler av en kirkehistorie han leste for kongen og dvele ved steder som fikk kongen til å le (Perrig 2009 s. 58). Oppleserne merket

seg ofte hvilke tekster de burde velge å lese for å behage og i noen tilfeller også skaffe seg beskyttelse. Den tyske naturforskeren Alexander von Humboldt måtte av økonomiske grunner i en periode livnære seg som oppleser for den tyske kongen Fredrik Wilhelm 3. av Preussen. Kongen sovnet ofte mens han ble lest for (Perrig 2009 s. 58).

Reinhard Wittmann har funnet en beskrivelse av “a day described by Luise Mejer in 1784, in a letter to her friend Heinrich Christian Boie. She worked as a lady’s companion at Tremsbüttel in Holstein, at the residence of the Countess of Stolberg, whose husband and brother-in-law were successful writers: “Breakfast is at ten o’clock. Then Stolberg reads out a chapter from the Bible, and a song from Klopstock’s *Lieder*. Everyone retires to his or her bedroom. Then I dip into the *Spectator* or *Physiognomy*, and a few books the Countess has given me. She comes downstairs while Lotte translates, and I spend an hour reading her Lavater’s *Pontius Pilate*. While she has her Latin lesson, I copy for her or read myself until dinner is served. After dinner and coffee, Fritz reads from the *Lebensläufen*, then Lotte comes downstairs and I read Milton with her for an hour. Then we go back upstairs and I read to the Count and Countess from Plutarch until teatime at around nine o’clock. After tea Stolberg reads a chapter from the Bible and one of Klopstock’s *Lieder*, then it’s ‘goodnight’.” Luise Mejer assessed this excessive kind of reading, which was both intensive and extensive in character, as follows: ‘Here people are stuffed with reading matter in the same way that geese are stuffed with noodles.’ ” (Towheed, Crone og Halsey 2011 s. 45)

For kvinner på 1700-tallet var høytlesing et mulig yrkesvalg som gjorde at de kunne frigjøre seg fra sine foreldre og klare seg med egen inntekt fra en adelsfamilie eller rik borgerlig familie, og disse kvinnelige høytleserne kunne også bli tatt med på arbeidsgiverens reiser og dermed oppleve mer enn kvinner flest (Perrig 2009 s. 59). Å være “declamatrice” eller “Rezitorin” var langt mindre stigmatiserende for en kvinne enn f.eks. å være skuespiller (Perrig 2009 s. 75). Napoleon skal ha vært forelsket i sin søster Paulines faste oppleser (Perrig 2009 s. 63).

Da skolegangen blant borgerskapet ble bedre mot slutten av 1700-tallet, ble høytlesing i familien svært vanlig, og det ble etter hvert en borgerlig underholdningsform på linje med sang og klaverspill (Perrig 2009 s. 59). Høytlesing i familien og i andre grupper innebar at tekstene nådde langt flere personer enn antall solgte eksemplarer indikerer (Couty 2000 s. 291).

På 1700-tallet var det en “opplesningskultur” på vertshus og kaffehus der borgerskapet samlet seg (Perrig 2009 s. 116).

Forfatteren selv kan ha mye å lære av sine opplesninger. En forfatter som leser høyt for andre, lytter nødvendigvis til sin egen stemme, som et slags “autøre” (forfatter

og øre) (Perrig 2009 s. 71). Dette kan føre til at forfatteren endrer sin tekst, ut fra hvordan teksten er å lytte til (og andre tilhøreres reaksjoner).

Simon Callow forteller i biografien *Charles Dickens and the Great Theatre of the World* (2012) at den engelske forfatteren brukte å lese høyt fra sine tekster for sin familie etter at han hadde skrevet dem, før publisering.

Den østerrikske forfatteren Thomas Glavinic leser sine tekster høyt for seg selv før de sendes til forlaget, for lettere å oppdage svakheter ved tekstene. Om sitt litterære språk sa han i et intervju: “Semantikken tilpasser seg melodien. Jeg vil skape atmosfære gjennom en melodi. Jeg ønsker en språkmelodi som står i tett forbindelse med det jeg forteller, forvandlet til en atmosfære som bokstavelig talt overvelder leseren.” (i Waldow 2011 s. 155)

Den engelske middelalderdikteren Geoffrey Chaucer skrev om sine egne opplesninger: “Jeg merker med en gang svake steder når jeg leser høyt en tekst som jeg trodde var brukbar, så lenge jeg bare leste den for meg selv” (Chaucer gjengitt etter Eidsvåg 2007 s. 115). I de fire årene som den franske forfatteren Gustave Flaubert arbeidet som mest intenst med sin roman *Madame Bovary* (1857), brukte han å lese partier av romanen høyt for seg selv for å vurdere den lydlige kvaliteten i sine setninger. Det hendte at han skrek ordene, for å utsette setningene for en “brøle-prøve” (“l’épreuve du “gueuloir” ”; Baniol 1973 s. 23). “Når jeg leser høyt og kona begynner å gråte, veit jeg at jeg har lyktes.” (Per Petterson i *Dagbladet* 2. april 2009 s. 51 om sine egne tekster) Den britiske forfatteren Jeanette Winterson fortalte i et intervju: “Bøkene mine er en slags samtaler med leserne, så jeg leser alle tekstene mine høyt. Også når jeg skriver på toget.” (*Dagbladet* 30. juli 2012 s. 43)

Den tyske 1700-tallsdikteren Friedrich Gottlieb Klopstock leste ofte høyt fra sine egne verk, men for betaling (Neuhaus og Ruf 2011 s. 371). Hans opplesninger kan regnes som begynnelsen for fenomenet forfatteropplesning som brukes av forfatteren for å få en ekstraintekt, og som ofte betales av en oppdragsgiver. Den tyske forfatteren Christian Friedrich Daniel Schubart drev på slutten av 1700-tallet med opplesning der tilhørerne betalte inngangspenger (Perrig 2009 s. 89-90).

Briten Samuel Pepys levde på 1600-tallet og er i dag berømt for sin omfattende dagbok. Han og hans kone leste ofte i hver sin bok etter at de hadde lagt seg. Av og til leste de høyt for hverandre, og det hendte også at en tjener ble tilkalt for å lese høyt for dem begge (gjengitt etter Quinsat 1990 s. 269). “Samuel Pepys’s [was] reading to his wife three nights before Christmas 1667 to distract her from a toothache” (John Biguenet i <https://newrepublic.com/article/122665/silent-reading-doesnt-exist>; lesedato 09.09.16)

Det å lytte til sine ektemenns eller andres høytlesing var en mulighet for kvinner til å lære mer. Kvinnene hadde oftest ingen eller lite skolegang.

Den franske 1600-tallsdramatiker Molière pleide å lese sine skuespill for sin tjener. Dette kan ha vært for å oppdage svakheter ved sin egen tekst. Den britiske 1800-tallsforfatteren Samuel Butler hevdet at han oppdaget svakheter ved sine egne tekster når han leste dem høyt, svakheter som han ikke oppdaget ved innenat lesing (Manguel 1998 s. 339).

Jean-Paul Marat, en av de ledende revolusjonære under den franske revolusjon, skal i 1788 ha lest og kommentert Jean-Jacques Rousseaus *Om samfunnspakten* (1762) mens han promenerte på offentlige steder i Paris, og mens tilhørerne klappet begeistret (Didier 1989 s. 7). Franske myndigheter forbød Rousseau å publisere sine *Bekjennelser*. For å omgå sensuren leste forfatteren gjennom vinteren 1768 fra verket i flere aristokratiske hjem i Paris. En av disse opplesningene varte fra klokka ni om morgenen til tre om ettermiddagen (Manguel 1998 s. 340).

“I vintermånedene 1770-1771 holdt Jean-Jacques Rousseau flere høytlesninger fra sine selvbiografiske oppteignelser i Paris. Tilhørerne var lokket til salongene etter lengre tids rykter om at den berømte opplysningsfilosofen skrev om sitt liv. De fikk det de var kommet for, i overmål. Med “rungende, stø, regelmessig stemme, som ikke syntes å lide av den minste ustøhet”, skal han ha lest i opptil atten timer i strekk, bare avbrutt av korte måltider.” (Ellen Krefting i http://www.fortid.no/tidsskrift/download/fortid_1102.pdf; lesedato 27.01.16)

Høytlesing var en viktig aktivitet i de litterære salongene i Paris og i salonger i andre byer fra 1600-tallet av (Heyden-Rynsch 1992). Den sveitsisk-franske forfatteren Benjamin Constant leste sin egen fortelling *Adolphe* (1816) titalls ganger i Frankrike for ulike grupper før han bestemte seg for å gi den ut som bok i 1816. Beslutningen ble tatt etter at han hadde lest den høyt fire ganger på en uke, og var blitt lei av å lese den i salonger (Gouhier 1967 s. 112). Constant skrev i et brev i 1816 at han hadde lest *Adolphe* høyt femti ganger i Frankrike, og en gang leste han den fire ganger høyt samme uke i London etter oppfordring fra noen engelskmenn som hadde hørt han lese i en fransk salong (s. 112).

Den tyske forfatteren Thomas Manns roman *Storsvindleren Felix Krulls bekjennelser* ble publisert som bok i 1954, men ble skrevet allerede i perioden rundt 1. verdenskrig, og var kjent for offentligheten gjennom forfatterens opplesninger fra verket (Perrig 2009 s. 122).

Den tyske forfatteren Richard Dehmel hevdet at mange har en dunkel følelse av at det er dikteren selv som er best til å lese høyt fra sine egne dikt, at bare dikteren kan gi stemme til de hemmelighetene som finnes i diktene (Perrig 2009 s. 98). Det har gjennom tidene ofte blitt diskutert om helst forfattere selv bør lese høyt offentlig fra sine egne verk, eller heller overlate dette til profesjonelle opplesere og skuespillere. Noen skuespillere har fått en vesentlig inntekt gjennom å drive med

opplesninger, og har dermed vært i konkurranse med forfattere som opplesere (Perrig 2009 s. 94).

Den østerrikske forfatteren Alexander R. Roda mente at dikteren er den beste tolkeren av sine egne verk, mens hermeneutikeren Hans-Georg Gadamer mente at dikteren i beste fall er en god, men aldri en privilegert tolker av egne tekster (Perrig 2009 s. 94). Den tyske dikteren Gottfried Benn skal ha vært så dårlig til å lese opp egne dikt at noen tvilte på at han hadde forstått det han selv hadde skrevet (Perrig 2009 s. 111).

“Historien forteller at under en opplesning klarte den tyske dikteren Rainer Maria Rilke en gang å lese opp sine dikt fra boken *Duinoelegiene* på en så levende måte at publikum opplevde en slags umiddelbar forståelse av dem. Når de samme tilhørerne etter opplesningen forsøkte å lese diktene, hadde imidlertid forståeligheten forsvunnet: diktene hadde igjen lukket seg og blitt vanskelige og ugjennomtrengelige. Denne lille anekdoten sier noe om poesians nære forbindelse med den levende stemmen; det er som om poesien trenger stemmens levende nærvær for å virkeligjøres, for å bli det den skal være og for å nå ordentlig frem til oss.” (Tiril Broch Aakre i <http://www.bergen.folkebibl.no/litteratur/lydpoesi/lydpoesi.html>; lesedato 27.10.05)

Østerrikeren Karl Kraus’ opplesning av egne og andres tekster fikk kultstatus, og ble utgitt på grammofonplater (Schütz 2010 s. 204). “In an early chapter of his memoir *The Torch in My Ear*, Elias Canetti recounts the moment, shortly after his arrival in Vienna in 1925, when his friends first described Karl Kraus’s performances to him: “When he read aloud from [*The Last Days of Mankind*], you were simply flabbergasted. No one stirred in the auditorium, you didn’t dare breathe. He read all parts himself, profiteers and generals, the scoundrels and the poor wretches who were the victims of the war – they all sounded as genuine as if they were standing in front of you. Anyone who had heard Kraus didn’t want to go to the theater again, the theater was so boring compared with him; he was a whole theater by himself, but better.” Although he was somewhat skeptical of his friends’ enthusiasm, Canetti was nonetheless intrigued, and when he attended a performance later that evening at the Vienna Konzerthaus, he was surprised by the vibrant and, at times, terrifying energy of the theatrical scene he encountered there. In his account, Canetti describes avid Krausians packing the 700-seat house – a collection of young students, coffee-house intellectuals, and middle-class women (the last group mostly crowded together in the front rows) – as displaying a level of enthusiasm commensurate with a personality cult. The first appearance of Kraus – a small, slightly crook-backed man in a conservative black suit and wire-rimmed glasses – is met with an explosion of wild applause (“the likes of which,” Canetti says, “I had never experienced, not even at concerts”), and as Kraus sits down behind his lecturing table and begins to read aloud from one of his satirical articles, Canetti finds himself mesmerized by Kraus’s charisma and versatility: “When he sat down and began to read, I was overwhelmed by his voice, which had something

unnaturally vibrating about it, like a decelerated crowing. But this impression quickly vanished, for his voice instantly changed and kept changing incessantly, and one was very soon amazed at the variety that he was capable of.” At a subsequent performance Canetti himself, despite his initial skepticism, finds himself on his feet, yelling and clapping until his hands ache.” (Timothy Youker i <http://0-literature.proquest.com.fama.us.es/>; lesedato 02.05.16)

Den britiske forfatteren William Somerset Maugham brøt sammen under opplesning av sin roman *Of Human Bondage* (1915) (Perrig 2009 s. 108). “In finishing ‘Of human bondage’ Maugham had hoped for catharsis, but he broke down reading the novel aloud thirty years later.” (<https://books.google.no/books>; lesedato 03.05.16) Den rumensk-jødiske dikteren Paul Celan nektet etter 1961 å lese sitt eget dikt “Dødsfuge” høyt (offentlig), men ikke andre av sine dikt (Perrig 2009 s. 108).

Alexander Somerville arbeidet som “farm-worker” på begynnelsen av 1800-tallet på en gård i Lammermuir Hills i det sørlige Skottland, og skrev senere *The Autobiography of a Working Man* (1848). Han leste det meste han kom over, og fortalte i selvbiografien: “I remained in the fields, and lay on the grass under the shadow of the trees and read about the *Centurion*, and all that befel her. When the afternoon work began, I related to the other workers what I had read; and even the grievie began to take an interest in the story. And this interest increased in him and in every one else until they all brought their dinners afield, so that they might remain under the shadow of the trees and hear med read. In the evenings at home I continued the reading, and next day at work I put then in possession of the events which I knew in advance of them.” (sitert fra Towheed, Crone og Halsey 2011 s. 167)

På 1820-tallet var det sterk konkurranse mellom de to australske avisene *Sydney Gazette* og *The Australian*. *Sydney Gazette* rettet seg til borgerskapet og *The Australian* primært til arbeiderklassen. Redaktøren i *Sydney Gazette* latterliggjorde hvordan konkurrentavisen ble lest høyt mens hele familier var samlet etter en lang arbeidsdag (gjengitt etter Quinsat 1990 s. 273). *The Australian* ble først og fremst lest av arbeiderklassen, og dermed relativt fattige personer (Cavallo og Chartier 2001 s. 430).

Eventyrdikteren H. C. Andersen leste gjerne og ofte sin egne tekster høyt, og har blitt kalt en “opplesnings-fanatiker” (Perrig 2009 s. 27). En samtidig av H. C. Andersen fortalte om en opplesning av et eventyr der Andersen gjorde rare bevegelser og lagde komiske lyder mens hans leste, men uten å overdrive dette (Perrig 2009 s. 80).

I H. C. Andersens eventyr “Krøblingen” leser en gutt høyt for sine foreldre som er analfabeter. Gutten kalles Krøbling-Hans og han er “kløgtig i hovedet”. Foreldrene heter Kirsten og Ole, og arbeider begge i hagen på en herregård: “Der var meget at

gøre i herregårdshaven, ikke blot for gartneren og hans lærlinge, men også for Have-Kirsten og Have-Ole. “Det er et helt slid!” sagde de, “og har vi så revet gangene og fået dem rigtigt pæne, så trædes de straks ned igen. Her er et rykind med fremmede på herregården. Hvor det må koste! men herskabet er rige folk!” “Det er løjerligt fordelt!” sagde Ole. “Vi er alle Vorherres børn, siger præsten. Hvorfor da sådan forskel!” “Det kommer fra syndefaldet!” sagde Kirsten. Derom talte de igen om aftenen, hvor Krøbling-Hans lå med eventyrbogen. Trange kår, slid og slæb, havde gjort forældrene hårde i hænderne men også hårde i deres dom og mening; de kunne ikke magte den, ikke klare den, og talte sig nu mere gnavne og vrede. “Somme mennesker får velstand og lykke, andre kun fattigdom! Hvorfor skal vore første forældres ulydighed og nysgerrighed gå ud over os. Vi havde ikke båret os således ad som de to!” “Jo vi havde!” sagde lige med ét Krøbling-Hans. “Det står alt sammen her i denne bog!” “Hvad står i bogen?” spurgte forældrene.” (http://www.andersenstories.com/da/andersen_fortaellinger/kroblingen; lesedato 30.03.16)

Hans leser derefter høyt “for dem det gamle eventyr om Brændehuggeren og hans kone: De skændte også over Adams og Evas nysgerrighed, der var skyld i deres ulykke. Så kom landets konge forbi. “Følg med hjem!” sagde han, “så skal I få det lige så godt som jeg, syv retter mad og en skueret. Den er i lukket terrin, den må I ikke røre, for så er det forbi med herrelivet!” - “Hvad kan der være i terrinen?” sagde konen. “Det kommer ikke os ved!” sagde manden. “Ja jeg er ikke nysgerrig!” sagde konen, “jeg gad bare vide, hvorfor vi ikke tør løfte låget; der er vist noget delikat!” - “Bare der ikke er nogen mekanik ved!” sagde manden, “sådan et pistolskud, der knalder af og vækker hele huset!” - “Eja!” sagde konen og rørte ikke ved terrinen. Men om natten drømte hun, at låget selv løftede sig, der kom en duft af den dejligste punch, som man får den ved bryllupper og begravelser. Der lå en stor sølvskilling med indskrift: “Drikker I af denne punch, så bliver I de to rigeste i verden og alle andre mennesker bliver stoddere!” – og så vågnede konen i det samme og fortalte manden sin drøm. “Du tænker for meget på den ting!” sagde han. “Vi kan jo lette med lempe!” sagde konen. “Med lempe!” sagde manden. Og konen løftede ganske sagte låget. – Da sprang der to små vævre mus ud og væk var de i et musehul. “God nat!” sagde kongen. “Nu kan I gå hjem og lægge eder i eders eget. Skænd ikke mere på Adam og Eva, I selv har været lige så nysgerrige og utaknemmelige!” – – “Hvorfra er den historie der kommet i bogen?” sagde Have-Ole! “Det er ligesom den skulle gælde os. Den er meget til eftertænksomhed!” Næste dag gik de igen på arbejde; de blev ristede af solen og våde til skindet af regnvejret; inde i dem var gnavne tanker, dem tyggede de drøv på. Det var endnu lys aften hjemme, de havde spist deres mælkegrød. “Læs for os igen historien om brændehuggeren,” sagde Have-Ole. “Der er så mange yndelige i den bog!” sagde Hans. “Så mange, I ikke kender!” “Ja dem bryder jeg mig ikke om!” sagde Have-Ole. “Jeg vil høre den, jeg kender!” Og han og konen hørte den igen. Mere end én aften kom de tilbage til den historie.” (http://www.andersenstories.com/da/andersen_fortaellinger/kroblingen; lesedato 30.03.16)

Francis Kilvert, prest i Shropshire i England i siste halvdel av 1800-tallet, skriver i sin dagbok om en type høytlesing som ble kalt "penny readings": 3. februar 1871 "we had our 4th Penny Reading. The room was fuller than ever, crammed, people almost standing on each other's heads, some sitting up on the high window-seats. Many persons came from Hay, Bryngwyn and Painscastle, Numbers could not get into the room and hung and clustered round the windows out-side trying to get in at the windows. The heat was fearful and the foul air gave me a crushing headache and almost stupefied me. I recited Jean Ingelow's 'Reflections' and my own 'Fairy Ride'. [...] I hear that last night there were some 60 people standing outside the school during the whole time of the Readings. They were clinging and clustering round the windows, like bees, standing on chairs, looking through the windows, and listening, their faces tier upon tier. Some of them tried to get through the windows when the windows were opened for more air." (Kilvert 1870-79)

"Penny reading had been especially popular in Wales, sponsored by chapels of all denominations, with a high level of participation by working class members." (Towheed, Crone og Halsey 2011 s. 284)

"The pieces given at a penny reading should as a rule be of a light and popular character. Rhymed verse of a dramatic or narrative kind seems to "take" best, and after that comic or satiric prose gives the most satisfaction; but poetic prose, or purely picturesque or philosophic blank verse, as yet finds little favour in the ears of the penny-beaded multitude. [...] But the readings given at these entertainments are only part of the evening's amusements: vocal and instrumental music now invariably form a considerable portion of the programme, and in this department more uniform excellence of execution is obtainable than in the reading. For moderately good, or at least mechanically accurate, amateur pianists, and performers upon the flute and cornet-a-piston, willing and anxious to discourse sweet music to their fellow-townsmen, are always to be found in abundance [...] the practice of occasionally coughing or stamping down a bad reader, or dry piece, is neither courteous nor fair, for it should be remembered that those who appear upon any penny reading stage are amateurs, are giving their services gratuitously, and have in all probability come forward at the solicitation of the managers. Coming before the public under such circumstances, it must be particularly hurtful to their feelings if either themselves or the pieces they have selected for reading are clamoured down. [...] The matter most generally to be deplored, however, in connexion with penny readings is, that a number of cads – poverty-stricken puppies of the "jolly dogs" class – will come to them, and when there, persistently annoy the performers and disturb the respectable portion of the audience, without respect to persons, or the good or bad qualities of the entertainments." (Thomas Wright i 1867; sitert fra <http://www.victorianlondon.org/publications/habits-10.htm>; lesedato 22.06.16)

Den engelske forfatteren Harriet Martineau forteller i den posthume boka *Harriet Martineau's Autobiography* (1877) at du hun var ung, var det ikke sømmelig for en

ung kvinne å studere noe i bøker. Kvinnen kunne lytte når andre leste, men skulle brodere og være forberedt på visitter. Når det kom besøk, kunne samtalen streife inn på den boka som ble lest høyt i familien, og da gjaldt det at denne lektyren var solid og anstendig, slik at ikke gjesten kunne fortelle andre om moralsk betenkelig lesestoff i den besøkte familien (gjengitt etter Manguel 1998 s. 168). Mens derimot “Florence Nightingale loathed being read to, and said it was ‘like lying on one’s back with one’s hands tied, and having liquid poured down one’s throat’ ” (Hartley 2001 s. 87).

Den russiske dramatiker og romanforfatteren Nikolaj Gogol leste ofte høyt fra sine egne tekster. En tilhører skrev: “Han gir sitt verk en spesiell fargelegging gjennom sin ro, sin artikulering. Nyanser av ironi og komikk som knapt er merkbare vibrerer i hans stemme og synes i hans ansikt” (siteret fra Gourfinkel 1956 s. 40).

I mange borgerlige familier på 1800-tallet var det daglig høytlesing fra romaner. “The practice of reading aloud either to oneself or to family and friends is evident in all socio-economic groups during the nineteenth century. It was both a form of entertainment, and a method of sharing skills within groups where the ability to read was not universal.” (Towheed, Crone og Halsey 2011 s. 436) Et eksempel på jevnlig høytlesing er i naturforskeren Charles Darwins hjem. Darwin likte å høre opplesning fra en roman mens han lå på sofaen en knapp time om formiddagen. Om ettermiddagen foregikk høytlesing fra en roman i tidsrommet mellom klokka 18 og 22, sammen med aktiviteter som brettspill (to spille-omganger med hans kone Emma), lytting til pianospill og annet (Hemleben 1968 s. 137).

Den britiske forfatteren Rudyard Kipling mistet en sønn som var soldat i 1. verdenskrig. “Mrs Kipling’s diary records that in January 1917 Kipling was reading Jane Austen’s novels aloud to his wife and daughter “to our great delight” [...]. There was little delight in their lives just then. They were still mourning John, and it would be another three months before the Americans entered the war, bringing fresh hope of victory. Jane Austen’s novels evidently brought a welcome break in the family’s gloom.” (http://www.kiplingsociety.co.uk/rg_janeites1.htm; lesedato 16.02.15)

I siste halvdel av 1800-tallet vokste den unge briten George Acorn opp “in extreme poverty in London’s East End, [and] scraped together 31/2 d to buy a used copy of [Charles Dickens’ roman] David Copperfield. His parents punished him when they learned he had wasted so much money on a book, but later he read it to them: “And how we all loved it, and eventually, when we got to ‘Little Em’ly’, how we all cried together at poor old Peggotty’s distress. The tears united us, deep in misery as we were ourselves”.” (http://www.open.ac.uk/Arts/reading/UK/browse_reader_readings.php?s=Acorn&f=George; lesedato 02.06.15)

Den amerikanske presten Sylvanus Stall skrev i 1897: “Never read, handle, or listen to a book or paper which you might not ask your Mamma or Papa to read aloud with you.” (sitert fra Pfister og Schulte-Middelich 1983 s. 126)

“Clara Claiborne Park recalls in a 1980 essay on the nature of memory that her mother read to her sisters while they sewed and that the father of a college friend read a chapter of Dickens to his family every night at dinner.” (John Biguenet i <https://newrepublic.com/article/122665/silent-reading-doesnt-exist>; lesedato 09.09.16)

Den argentinsk-kanadiske forfatteren Alberto Manguel vokste opp i Buenos Aires, og har i intervjuer fortalt “om det lagnadstunge møtet sitt med Jorge Luis Borges, verdensforfatteren og litteraturnestoren frå Argentina: Som gymnasiast hadde Manguel deltidsjobb i den myteomspunne bokhandelen Pigmalion i Buenos Aires. Der møtte han den blinde Borges fleire gongar. Ein ettermiddag i bokhandelen oppsøkte Borges den unge Manguel og tilbød han ein jobb som høgtlesar i heimen.” (*Dagbladet* 3. juni 2017 s. 59)

1800-tallet var gullalderen i Europa for forfatteres opplesninger av egne verk (Manguel 1998 s. 340). Den engelske romanforfatteren Charles Dickens dro på turneer der han leste fra bøkene sine, og samlet folk til opplesning på svært ulike steder: i lagerhus, bibliotek, kontorer, byparker, hoteller. Han fraktet med seg sin egen talerstol og la stor vekt på sitt eget kroppsspråk under opplesningene. I margen til de bøkene han hadde foran seg, hadde han skrevet opplesningsanvisninger som “raskt”, “følelsesfullt”, “skjelve”, “holde opp fingeren”, “se skrekkslagen ut”. Slike anvisninger endret han på underveis i turneene, ettersom han merket seg publikums reaksjoner (Manguel 1998 s. 342). På en av turneene trengte Dickens en gang et ekstratog for å komme tidnok fram til neste opplesningssted (Perrig 2009 s. 118). Det samme gjaldt Oscar Wilde, han trengte i 1882 et ekstratog på sin leseturné i USA (Perrig 2009 s. 122).

Russeren Ivan Turgenev skrev om Dickens at han “på en måte spiller sine romaner; hans opplesning er dramatisk, teatralisk; han forener i egen person mange førsteklasses skuespillere som tvinger deg etter tur til å le og gråte.” (sitert fra Gourfinkel 1956 s. 40)

Den tyske forfatteren Carl Friedrich Wilhelm Jordan skrev eposet *Nibelungen* (1867), og ble kjent for sine muntlige turné-opplesninger fra det (Neuhaus og Ruf 2011 s. 372).

Den amerikanske forfatteren Mark Twain foretok i 1895 antakelig inntil da historiens lengste opplesingsturné. Den omfattet USA, Australia, India, Sør-Afrika og England, og reisen fortalte han om i boka *Following the Equator* (1897) (Neuhaus og Ruf 2011 s. 372).

Kjente tyske forfattere kunne fra ca. år 1900 via agenter arrangere opplesnings-turneer som fungerte omtrent som konserter og omreisende teater (Perrig 2009 s. 90).

Det har blitt hevdet at Marie Hamsun var en mer overbevist nazist enn sin mann Knut Hamsun (hevdet blant andre av Thorkild Hansen i *Prosessene mod Hamsun*, 1978). Marie Hamsun ble invitert til opplesning i Tyskland i nazitiden. Hun “trakk fulle hus på sine mange opplesningsturneer i Tyskland, der hun leste fra sine egne og ektemannens tekster. [...] Gjennom kulturutvekslingsorganisasjonen Nordische Gesellschaft, som var kontrollert av nazi-ideologen Alfred Rosenberg, ble hun engasjert til en rekke foredragsturneer i et hundretall tyske byer. Enkelte ganger opptrådte hun i norsk bunad. Hun leste fra Hamsuns verker, og avsluttet gjerne med noen egne dikt. Hitler-regimet la stor vekt på at den store norske dikteren sympatiserte med politikken deres, og markedsførte dette for alt det var verdt overfor den tyske befolkningen. [...] I januar 1961 leste Marie Hamsun fra sin egen bok *Under gullregnen* i NRK” (Aasmund Willersrud i *Aftenpostens* magasin *Historie* nr. 10 i 2018 s. 65 og 67).

“Most American fiction writers, and nearly all poets, make more money reading their work to audiences of fans than from the publication of that same work. Some of the popularity of literary readings must be ascribed to the contemporary cult of celebrity – if “celebrity” can be used without guffaws in a description of novelists and poets in the twenty-first century. But a sense of shared interest unites the readers of a particular writer when they gather to hear the work aloud, and one does come away from such a performance with a clearer sense of the rhythm of the author’s words. [...] as Moses Hadas has pointed out, for the Greeks literature was “something to be listened to in public rather than scanned silently in private.” Literary readings honor that tradition.” (John Biguenet i <https://newrepublic.com/article/122665/silent-reading-doesnt-exist>; lesedato 09.09.16)

Den svenske dikteren Tomas Tranströmer fikk Nobelprisen i litteratur i 2011. “Grunden för Tranströmers litterära världsframgångar är naturligtvis hans egna litterära kvaliteter (inklusive den särskilda översättbarhet som präglar hans poesi), men av väsentlig betydelse var också det stöd han tidigt fick från Svenska institutet, som gav stöd åt hans uppläsning- och föreläsningsturnéer i flera länder.” (Svedjedal 2012)

Tyskeren Thomas Böhm redigerte i 2003 boka *På kort avstånd: Forfatteropplesning* (på tysk), der det bl.a. hevdes at forfatteren ofte ønsker å skjule sin egen personlighet bak teksten, og vil fokusere på den teksten som hun/han har lest opp. Tilhørerne derimot, vil finne forfatterens legitimering – hans eller hennes “autoritet”. Derfor blir forfattere ofte spurt om det de har skrevet er selvopplevd eller er basert på egne, private erfaringer (<http://www.faz.net/aktuell/feuilleton/buecher/rezensionen/sachbuch/dichter-sind-keine-speichellecker-1156874.html>; lesedato 10.06.16)

Dokumentet “Sion vises protokoller” ble kjent for befolkningen i Russland i 1903, og er en forfalskning som hevder at jøder har en krigersk plan for å erobre hele verden. Alle ikke-jøder skulle utryddes ved å påføres dødelige sykdommer, byer skulle bombes, osv. En avisredaktør i St. Petersburg hevdet at dokumentet opprinnelig var skrevet på fransk og deretter oversatt til russisk. I 1905 ble det i Moskva gitt ordre om at det skulle leses fra dokumentet i hver kirke i byen til advarsel for de ortodokse kristne.

“På en brun pub i Oxford ble den populære fantasy litteraturen skapt. Her møttes C.S. Lewis og J.R.R. Tolkien hver tirsdag til en øl, høytlesning og litterære diskusjoner. [...] på puben *The Eagle and Child* er det åpent. Det eldgamle vannhullet fra 1630 har flere bittesmå rom med peis og sittegrupper. Veggene er skjeve og stolene iskalde, men atmosfæren er helt unik. Fra pubdisken ser man direkte bort til stambordet hvor C.S. Lewis og J.R.R. Tolkien hver tirsdag morgen, i årene 1939 til 1962, møttes for å drikke øl og diskutere litteratur. En av de faste postene på programmet var å lese høyt fra bøkene de skrev. - Folk kommer fra hele verden for å se stedet hvor Lewis og Tolkien leste høyt fra *Narnia* og *Ringenes Herre*, forteller Conaire Lee bak bardisken. Gjesteboken på peishyllen bekrefter interessen. Den er full av hilsener fra fans verden over.” (*Aftenposten* 24. desember 2009 s. 10)

I essayet “A Room of One’s Own” (1929) skrev den engelske forfatteren Virginia Woolf: “I had earned a few pounds by addressing envelopes, reading to old ladies, making artificial flowers, teaching the alphabet to small children in a kindergarden.”

Skolen har gjennom århundrer latt elevene lese høyt for læreren og de andre elevene i klassen for å trene på lesing (Chartier 1997 s. 143). Deklamering av dikt har vært et viktig innslag i morsmålsundervisning i skolen. I hjemmet og blant slektninger kunne både kvinner og menn deklamere dikt for hverandre, ofte fra hefter som vedkommende hadde satt sammen selv av dikt som ikke kunne vekke noen forargelse eller krevde for mye ekspressivitet (Franzmann, Hasemann og Löffler 1999 s. 45).

Den tyske dikteren Erich Weinert skrev på 1920-tallet såkalte “tempo-dikt” som skulle framføres fra arenaen til Sirkus Schumann (Kreuzer 1975 s. 60).

I tysk etterkrigstid spilte Gruppe 47, en løs krets av forfattere, en stor rolle. Under deres sammenkomster kunne en forfatter lese høyt inntil 30 minutter fra en egenprodusert tekst, og fikk deretter (negativ og positiv) kritikk fra de andre forfatterne til stede uten å kunne ta til motmæle (Plachta 2008 s. 40).

“[M]any Russians believe, along with Aleksandr Solzhenitsyn, that the long novel is out of place in a technological age: the long evenings of reading aloud by the family fireside are dead and gone.” (Burgess 1971 s. 177)

Den russiske dikteren Jevgenij Jevtusjenko var på tallrike opplesningsturneer rundt i Sovjetunionen i etterkrigstida. I noen tilfeller leste/framførte han egne dikt for svært store folkemengder, i andre tilfeller for f.eks. fabrikkarbeidere i deres lunsjpause. Jevtusjenko utfordret konvensjonelle sannheter i Sovjet, og ble mislikt av mange for det: “Critics went on scolding me. It was said about me that I liked rows and that the people who came to my poetry evenings were hooligans and hysterical girls. But there was never any rowdyism at my evenings. If windows and doors got broken and the police had to be called in to keep order, it was only because there was too little space. I was in a highly ambitious position. Dirt was slung at me on the one hand and applause was showered on me on the other. It was enough to send one mildly crazy. But a voice kept telling me: ‘If they swear at you, you’re all right. It’s more dangerous to be liked. [...]’ I discussed love and politics with tractor drivers in the Altai; I argued about Stalin with fishermen on the Volga.” (Yevtushenko 1965 s. 124-125)

I 1968 kretset de amerikanske astronautene Frank Borman, James Lovell og William Anders ti ganger rundt månen i romfartøyet Apollo 8 i løpet av ca. seks dager. På julaften 1968 leste astronautene høyt fra begynnelsen Bibelens skapelsesberetningen mens TV-seere over hele verden kunne betrakte månelandskapet fra romskipets kameraer. “On Christmas Eve, 1968, the three Apollo 8 astronauts read aloud from the creation account in Genesis, using the King James Bible text, while in orbit around the Moon. Apollo 8 included the first lunar orbits, which meant that the astronauts were completely out of touch with Earth for 45 minutes every time their craft passed behind the Moon. By the time of the Genesis reading, the crew had circled the Moon nine times and had one more revolution to complete. A global audience estimated at half a billion heard and watched their live television broadcast, making it the most-watched broadcast in history at that time.” (<http://www.manifoldgreatness.org/index.php/apollo-8s-genesis-reading/>; lesedato 15.05.15)

For Beat-poeten Allen Ginsberg “the printed poem was often more like a musical notation and orchestra score, providing clues to the gestures, shoutings, whisperings, and chantings on stage – sometimes heightened by electronic amplifiers” (Ro 1997 s. 259). Den amerikanske forfatteren Thomas Coraghessan Boyle har blitt kjent for sine underholdende og morsomme offentlige opplesninger (Neuhaus og Ruf 2011 s. 373).

“The birth of American Sign Language (ASL) poetry, for example, has been attributed to a performance Allen Ginsberg gave in the early 1980s of “Howl” to a group of students in Boulder, Colorado. He invited an audience member to stand up and do his own version of “Howl”. Clayton Valli, now a well-known ASL poet, responded by performing “Howl” in ASL. Here the questions of hearing and seeing the “howl” are vexed by the visual, spatial, and kinesthetic rendition of a howling poem.” (Kochhar-Lindgren, Schneiderman og Denlinger 2009 s. 244-245).

Jens Bjørneboes roman *Kruttårnet* ble utgitt i 1969. “Jeg så Bjørneboe lese fra boka i Sandvika Kino høsten 1969, kledd i jakke og slips, litt trinn, en mørk mann som kikket med fandenivoldske øyne ut i salen gjennom små anarkistbriller, mens han uten å bevege et øyenbryn leste et langt avsnitt om henrettelsesmetoder.” (Fredrik Wandrup i *Dagbladet* 23. august 2010 s. 38)

Den amerikanske dikteren Robert Frost er “perhaps the closest the United States has been to having a “national poet,” a public figure whose most prestigious honour was the reciting of “The Gift Outright” at the inauguration of President John F. Kennedy in 1961.” (Ro 1997 s. 150) Frost fikk på sin 88-årsdag tildelt “The Congressional Medal” av John F. Kennedy.

“Enkelte forfattere, som Tore Renberg og Levi Henriksen, har holdt opplesninger i fengselet [Kongsvinger fengsel].” (*Morgenbladet* 9. – 15. august 2013 s. 27)

“Lenger tilbake i tid finner vi Inger Hagerups lesning av diktet “Den korsfestede sier” utenfor Oslo Domkirke påskemorgen 1975, hvor en krass kritikk av kirkens påskeforkynnelse ble lagt i Jesu egen munn.” (*Klassekampen* 2. mai 2015 s. 34)

En gruppe norske lyrikere ga i 1993 ut boka *Volapük-antologien*. Dikterne hadde da ennå ikke hver for seg debutert på noe forlag, men hadde i lang tid møtt hverandre hver måned i en rivningstruet villa på Frogner i Oslo for å lese sine dikt for hverandre.

Noen lesesirkler driver i tillegg til diskusjoner med høytlesning fra boka de velger ut: “[T]he group [dvs. reading group] may decide that it wants to read aloud: – We have evolved a method of choosing relevant passages which are read aloud in the group. [...] In London a group has been meeting for an hour a week for the last twenty-five years: – We take it in turns to read the book aloud (twenty minutes each) – a moment of pure enjoyment in a busy week.” (Hartley 2001 s. 86-87)

Den norske forfatteren Thorvald Steen var en av “stuntpoentene” på 1980-tallet. I et intervju fortalte han: “Den 23. september i 1983 skulle vi, en håndfull lyrikere, lese på paviljongen utenfor Nationalteatret, egentlig kremen av dem, Tristan Vindtorn, Harald Sverdrup, Karin Moe ... og jeg, debutanten. Og så kom det ingen for å høre på oss. Vi sto og leste høyt for hverandre. Jeg skjønnte straks at dette går jo ikke, og det er ikke bare pressens og forlagenes oppgave å spre interessen for lyrikk, vi måtte stønte sjøl. Og over noen øl seinere samme dag ble Stuntpoetene stiftet. Vi skulle lese dikt på de mest overraskende steder, på trikken og i verkstedene, på hoppet i Holmenkollbakken, i kabinen på SAS-fly, i skolene og garderobene ... , insistere på diktets rettmessige plass i verden; hadde ikke folk hørt et dikt før, så skulle de faen meg få høre ett nå. - Garderobene? - Ja, jeg insisterte en gang på å lese dikt for Lillestrøm før en bortekamp mot Tromsø, jeg var så opprørt over det slappe angrepet deres. [...] Jeg leste også dikt på Representantskapet i Oslo Samorg” (Thorvald Steen i *Dagbladet Magasinet* 24. november 2012 s. 52). “Stuntpoetene stilte 12 krav til det norske samfunn, blant

annet at kulturministeren skulle lese nye norske dikt fra Stortingets talerstol og at melkekartongene skulle ha påtrykte dikt.” (http://oslo.ksys.no/produksjon_11214; lesedato 19.12.12)

De svenske forfatterne Bisse Falk og Per Inge Verner Helge har praktisert “litterära överfall” der de dukket opp og leste høyt for folk på lokaltog, busser, gatehjørner og torg (<http://www.kristianstadsbladet.se/new-articles/varje-svenskt-lan-har-ratt-till-en-alldeles/>; lesedato 20.07.16).

Lyrikeren Terje Dragseth leste diktsamlingen *Kvitekråkas song* (2005) “fra perm til perm, på Audiaeturfestivalen i 2005: Dragseth leser videre selv om minuttene, timene går; publikummere går, men Dragseth fortsetter, messende, som en munk, en maratonløper, som en deltaker i Tour de France.” (Mette Karlsvik i *Ny tid* 20. august 2015 s. 29)

“På 1960-tallet startet Hartvig Kiran “Ønskediktet”, som i mange år var en stor hit hos lytterne. Uttrykket “Det var dikteren sjølv som las” ble nærmest et munnhell. Takket være dette programmet fins stemmen til en rekke av våre mest kjente lyrikere i historisk verdifulle opptak.” (Fredrik Wandrup i *Dagbladet* 4. februar 2017 s. 64)

“Festivalen Fjelllitteratur på Finse gikk av stabelen 15. – 17. oktober. Festivalen skal være et arrangement med litteratur om fjell- og fjellsport. [...] Under skuespiller Nicolay Lange Nielsens opplesning av Nansen på Store Finsenut får vi høre hvordan skihelten satte til livs en frossen appelsin – med skallet på.” (*Morgenbladet* 22. – 28. oktober 2010 s. 42).

Krimforfatteren Gunnar Staalesen har forsynt sin krimetterforsker Varg Veum “med et helt arsenal av signaturlåter, utgitt på tre plater som “Varg Veums favoritter”, framført av kvartetten Jan Kåre Hystad, Dag S. Arnesen, Sigurd Ulveseth og Frank Jacobsen. Ensemblet har også optrådt på scenen. Staalesen synger ikke, men leser partier fra bøkene sine” (*Dagbladet* 6. mars 2014 s. 56).

Cathinka Guldberg-senteret (en del av Stiftelsen Diakonissehuset Lovisenberg) i Oslo søkte i 2010 etter studenter og andre frivillige som kunne “lese høyt for enkeltpersoner og små grupper [...]. Du bidrar med å gi gleder i hverdagen og å gi “næring til livet” til mennesker som trenger det. I tillegg får du kjennskap og erfaringer i tilnærming til litteratur på en ny måte. Cathinka Guldberg-senteret er et sykehjem med 130 pasienter, beliggende ved St.Hanshaugen. [...] i fellesskap med andre frivillige inviteres du til ulike temakvelder og kulturarrangement!”

“Lørdag 8. september starter utdelingen av boken “Utvalgte dikt” av Kolbein Falkeid. Alle kan stikke innom sitt lokale bibliotek og få et eksemplar, helt gratis. Boken er årets bok i prosjektet Hele Rogaland leser. Nå utfordres fylkets ordfører til å velge sitt dikt. [...] Alle ordførerne i fylket utfordres til å velge seg sitt

Falkeid-dikt og åpne det neste kommunestyremøtet med å lese dette!”
(<http://www.rogfk.no/>; lesedato 07.09.12)

Herbjørg Wassmos ektemann Bjørn “har lest høyt for Wassmo gjennom hele forholdet deres. - Da går vi inn i samme univers, og jeg går inn i det med hans stemme. Over flere år leste han Prousts “På sporet av den tapte tid” for meg, og nå er vi i gang med “Trolldomsfjellet” av Thomas Mann. Høytlesningen gjør at vi bestandig har noe å snakke om. Da han leste Proust, kunne vi diskutere setninger, uttrykk og personer i det uendelige, og vi var ikke alltid enige. Ektemannen leser også Wassmos egne manuskripter høyt for henne, før noen andre får lese. - Han kritiserer dem aldri direkte, men jeg kan høre det på stemmen hans når han ikke synes det er bra nok, og da inviterer jeg ham til å diskutere det.” (*Klassekampens* bokmagasin 15. februar 2014 s. 6)

“Spain launches YouTube reading of ‘Don Quixote’ – The official guardians of the Spanish language launched Thursday a reading on [filmnettstedet] YouTube of the Spanish masterpiece “Don Quixote de la Mancha” in order to promote the use of the language on the Internet. Miguel de Cervantes’ 17th century novel was divided into 2,149 segments which will each be read out by members of the Royal Spanish Academy and volunteers from around the world on the video-sharing website.”
(nettnyheter på news.yahoo.com; lesedato 01.10.10)

“Denne uken har om lag 1300 personer i mer enn 30 byer samarbeidet om å lese Lev Tolstjos store verk *Krig og fred* (1863-69). Maraton-lesningen som begynte på tirsdag og etter planen avsluttes i dag, er koordinert av forfatterens tipp-oldebarn, Fekla Tolstoj, og markerer klimakset i det russiske litteraturåret, som har gått av stabelen i 2015. Herligheten har vært strømmet *live* og hver deltager har lest et utdrag på to-tre minutter.” (*Morgenbladet* 11. – 17. desember 2015 s. 49) “Russia has begun a 60-hour marathon broadcast during which celebrities and members of the public are reading aloud the whole of Leo Tolstoy’s sprawling novel War and Peace. A total of 1,300 readers, including actors, politicians and sports figures, are taking part in the reading, which began with actress Alisa Freindlikh reading the first passage. Other readers included cosmonaut Sergei Volkov, who took part from the International Space Station, and French actress Fanny Ardant. The reading of the four-volume novel set during Napoleon’s 1812 invasion of Russia is being broadcast live on national television and radio and online.” (ABC News i desember 2015; <http://www.abc.net.au/news/2015-12-09/russia-launches-marathon-reading-of-tolstoy-war-and-peace/7012292>; lesedato 01.01.16)

“Det skjer mye rundt den russiske forfatteren Mikhail Bulgakov [...] 11. november arrangerte Google en todagers høytlesning av hele Bulgakovs storverk *Mesteren og Margarita* på nett. Putins pressetalsmann Dmitrij Peskov var en av 500 høytlesere. [...] I 2016 er det 125 år siden forfatteren ble født.” (*Morgenbladet* 25. november – 1. desember 2016 s. 42)

Homers epos *Odysseen* “har fått en nytolking – denne gang via iPhone og Hipstamatic. Fotograf Stefano De Luigi har reist i fotsporene til Homer, gjennom Tyrkia, Hellas, Tunisia og Italia, og dokumentert reisen med Hipstamatic-bilder og videoer av folk som leser fra boka på sitt eget språk, melder The New Yorker. Om det høres i overkant moderne ut, kan du også tenke på det som at De Luigi egentlig tar klassikeren tilbake til sine røtter. Som han sier: “Eposet har røttene sine i muntlig tradisjon, omreisende poeter, sangere og historiefortellere.”
(*Klassekampens* bokmagasin 27. oktober 2012 s. 2)

“If Herman Melville’s *Moby-Dick* (1852) stands as one of the literary world’s great monuments to narrative achievement, the *Moby-Dick* Marathon Reading became a major occasion in popular literary culture to safeguard that achievement along with its print and oratorical origins from the distractions of the digital age. The annual New Bedford, Massachusetts live non-stop relay reading of Melville’s novel functioned in 2009 as a “sit-in protest” against electronic media saturation according to Mayor Scott Lange. Although Lange accurately predicted that “You won’t hear or see a cell phone,” 2009 would actually be the last anti-tech year for the reading, which then transformed from a tacit luddite rite to a full-blown technological feast, complete with giant screens displaying texts, tweets, and forum posts from virtual participants throughout the world discussing live streaming video of readers delivering passages of Melville’s epic narrative (Dowling 2010, 38). In only one year – from 2009 to 2010 – the event went from print-only to a multimedia extravaganza that ironically sacrificed nothing of its original intention: to reaffirm the power of complex narrative and the sanctity of the reader’s full immersion in it. Once digital, the novel’s global reach expanded the reading community of an event previously limited to its live participants and reported by a few bloggers and local reporters. That reading community has since grown with the proliferation of social media channels in each successive year.” (David Dowling i <http://www.digitalhumanities.org/dhq/vol/8/2/000180/000180.html>; lesedato 10.02.17)

“The “Isles of Wonder” opening ceremony for the London 2012 Olympics (directed by Oscar-winner Danny Boyle) made a nod to British literature. Actor Kenneth Branagh (who plays Professor Gilderoy Lockhart in the *Harry Potter* films) recited a passage from William Shakespeare’s *The Tempest*. A parade of nurses, doctors and child patients with books followed in rolling beds. Author J.K. Rowling read a selection from J.M. Barrie’s *Peter Pan*. After Rowling’s reading, a giant-sized Lord Voldemort popped up. A crew of women dressed as Mary Poppins wielded umbrellas and banished the *Harry Potter* villain.” (<https://www.adweek.com/galleycat/j-k-rowling-reads-peter-pan-at-the-olympics-opening-ceremony/56115>; lesedato 29.11.18) “[T]he quotation from J.M. Barrie’s *Peter Pan*, read aloud by J.K. Rowling, was an apt choice for this moment. For a start, Barrie left all the royalties for *Peter Pan* to Great Ormond Street Hospital, which helped to link up those otherwise disparate bits of the performance – doctors and children’s

literature.” (<https://blogs.spectator.co.uk/2012/08/second-to-the-right-and-straight-on-till-morning/>; lesedato 29.11.18)

Den tyske mediekunstneren Martin Scharfe har i flere år filmet mennesker som leser fra sin yndlingsbok eller en annen selvvalgt tekst. I prosjektet “VolksLesen” (med nettsida www.volkslesen.tv) har jordmødre, brannmenn, politikere, hjemløse, musikere, badevakter, bankfolk, lærere og andre yrkesgrupper, og både barn og pensjonister lest mens de ble filmet. Fram til 2012 hadde ca. 800 personer deltatt og sittet eller stått foran Scharfes filmkamera. Scharfe sa i et intervju at en tigger på gata kan være like god i høytlesing som en politiker. De fleste er litt utrygge når de begynner å lese, fortalte Scharfe, men framstår som bedre og bedre jo lenger de leser. Mange lesere har meldt seg etter å ha hørt om prosjektet. Tekstvalget kan være relativt overraskende, som at en frisør valgte en tekst av Platon og en kelner en tekst av Hermann Hesse. Få velger å lese dikt, men mange har valgt barnelitteratur, f.eks. av Astrid Lindgren. Scharfe har foreslått at de som skal velge en favoritt-tekst fra sin egen bokhylle, gjør det mens de står foran bokhylla med et glass vin. En kokk valgte en tekst om filosofers matvaner, og den over 100 år gamle forfatteren Elfriede Brüning valgte en tekst som hun selv hadde opplevd at ble brent av nazistene. I intervjuet sa Scharfe: “Mitt mål er å fortsette med prosjektet lengst mulig. Da ville nettsida med videoene bli en tidsmaskin.” (oversatt fra http://www.beobachter.ch/unterhaltung/artikel/medienkuenstler-martin-scharfe_eine-coiffeuse-holte-platon-hervor/#; lesedato 07.04.16)

“The Favorite Poem Project is dedicated to celebrating, documenting and encouraging poetry’s role in our lives. Robert Pinsky, the 39th Poet Laureate of the United States, founded the Favorite Poem Project shortly after the Library of Congress appointed him to the post in 1997. [...] During the one-year open call for submissions, 18,000 Americans wrote to the project volunteering to share their favorite poems – Americans from ages 5 to 97, from every state, representing a range of occupations, kinds of education, and backgrounds. From those thousands of letters and emails, we’ve culled several enduring collections: [...] The collection of 50 short video documentaries showcases individual Americans reading and speaking personally about poems they love. The videos have been regular features on PBS’s NewsHour with Jim Lehrer and are a permanent part of the Library of Congress archive of recorded poetry and literature. They have also proven valuable as teaching and learning tools for a range of classrooms and ages. [...] The video collection is also available in DVD format, packaged with the anthology *An Invitation to Poetry*.” (<http://www.favoritepoem.org/about.html>; lesedato 22.11.17)

“Hans-Olav Mørk har i ti år vært prosjektleder for revisjonen av Bibelen. Under lanseringen i oktober [2011] skal Gud ut til folket. Det blir høytlesning på Karl Johan [hovedgata i Oslo]. Den tidligere gatepresten i Oslo mener Bibelen fortsatt har relevans for alle, troende som ikketroende.” (*A-magasinet* 16. september 2011 s. 32)

“Mandag 23. november kan du høre Kjartan Fl gstad lese høyt fra scenen på Rockefeller – med band. Per Petterson, Helga Flatland, Bård Torgersen og Kjersti Annesdatter Skomsvold vil også gripe til mikrofonen. Det er selvsagt konseptet Ferdignakka som står bak rigget. Ferdignakka har i et års tid koblet forfattere på musikere, og utgitt resultatene som singler/podkaster. Nå skal Rockefeller fylles, og langspiller ut på vinyl.” (*Morgenbladet* 20. – 26. november 2015 s. 33)

“In 1983, the U.S. Department of Education created its first Commission on Reading to explore the reading decline. Its 1985 report (*Becoming a Nation of Readers*) included [this:] “The single most important activity for building the knowledge required for eventual success in reading is reading aloud to children.” ” (<http://www.trelease-on-reading.com/read-aloud-brochure.pdf>; lesedato 03.10.11)

“En fersk undersøkelse viser at bare 52 prosent [av britiske foreldre i 2011] leser høyt for ungene om kvelden. 48 prosent svarer at de har tid fordi de har det for travelt. Av et representativt utvalg blant 2000 foreldre, telefonintervjuet av TalkTalk, oppgir 60 prosent at de selv ble lest for da de var små. Sist norske lesevaner ble sjekket var i Bokunders kelsen 2010, utført av Synovate på oppdrag for Forleggerforeningen og Bokhandlerforeningen. Den viser at 55 prosent av foreldre med barn sju dager i uka. 24 prosent oppgir at de leser to-tre dager i uka, mens seks prosent svarer at de sjelden eller aldri leser for barna. Forskere hevder at barn som blir lest for i oppveksten blir bedre lesere, får bedre karakterer og bedre jobber. Den britiske regjeringen frykter for utviklingen fordi mange skolebarn strever med å uttrykke seg både muntlig og skriftlig, og tror det har sammenheng med at foreldrene ikke makter å følge opp fordi de prioriterer karriere og gjøremål utenfor familien.” (*Dagbladet* 3. februar 2011 s. 28)

“Det er en kjensgj rning at høytlesing for barn er viktig. Nå underbygger en fersk britisk undersøkelse slike påstander. Den viser at foreldre som leser for barna sine legger et godt grunnlag for barnas læring når de begynner på skolen. Studien The Millennium Cohort Study har fulgt 19 000 barn som ble født på begynnelsen av 2000-tallet, og funnene er positive. Det viser seg nemlig at de som regelmessig ble lest høyt for utviklet seg raskere og bedre enn andre barn. Tre ringer som daglig blir lest høyt for av foreldre og/eller andre voksne tar lettere til seg læring når de begynner på skolen. De ligger også i gjennomsnitt 2,8 måneder foran sine jevngamle i utviklingen når det gjelder kommunikasjon og språk, og 2,4 måneder foran i matte [...]. Forskerne påpeker også at ikke bare selve høytlesingen gir barna fordeler. Også formidlingsm ten har stor betydning. Dersom voksne for eksempel formidler med innlevelse og aktiverer barna inn i teksten og historien, f r høytlesningen enda bedre effekt. Tidligere lesestudier har påvist at voksne som bruker tid på å forklare barna historiens handling, beskrive bilder og gjøre den relevant for barnets liv, medførte bedre resultater på leseferdighetstester enn de som ikke ble det.” (<http://bokpallen.no>; lesedato 03.10.11)

“Høytlesning styrker barnas mentale sunnhet. Den daglige godnatthistorien er ikke bare en hyggestund. Ifølge professor og overlege Kerstin Plessen i barne- og ungdomspsykiatrien styrker høytlesning barnet ditt på flere mentale områder. Hun ramser opp i avisa Politiken: Den gir kognitiv stimulering som hjelper barnet å forstå verden, den gir økt konsentrasjon, hjelp til fokus på én ting og til å holde seg i ro. Dessuten utvikling av refleksjonsevnen, abstrakt tankegang og innlevelse i andres verden. Og naturligvis en styrking av språkutviklingen, ordforrådet og formuleringsevnen til barnet før skolestart. Flere fagfolk støtter professor Plessen i disse punktene. Og det er faktisk tilknytningen mellom barnet og den voksne som styrker barnets mentale utvikling mest: - Høytlesning skaper et rom der barnet får full og udelt oppmerksomhet av foreldrene. Det styrker såkalt “attachment”, altså tilknytning. Vi vet at en trygg tilknytning mellom barn og foreldre sikrer at barnet bedre kan kontrollere egne følelser og er mindre stressa fordi det lærer å bruke den voksne til å speile seg i, sier Plessen til Politiken. Foreldrene krever ikke noe av barnet under høytlesningen, og det kommer sjelden irettesettelser. Det gir en positiv tilbakemelding, hvor barnet opplever at det er ønsket og blir brukt tid på, noe alle barn har godt av. Professoren understreker også at å lese høyt ikke er en mirakelmedisin for alle barneproblemer.” (*Dagbladets Magasinet* 24. januar 2015 s. 51)

“Ifølge en undersøkelse gjengitt av The Guardian er det bare 13 prosent av britiske foreldre som leser høyt for barna sine på sengekanten hver kveld. Stress og tidsmangel ble oppgitt som hovedårsak til at det ikke er rom for høytlesning. Og som så ofte er avstanden mellom ideal og virkelighet stor: 75 prosent av de spurte husker å ha blitt lest for hver kveld da de selv var barn, og 87 prosent mener høytlesning er viktig for barnas utvikling. [...] Historien moren eller faren din leser for deg på senga, er til deg. Selv om den er skrevet av en forfatter som ikke kjenner deg, er den plukket ut med deg i tankene, og når den framføres, er det av en nær formidler som kan skynde seg eller dvele, dra dramatikken opp eller ned, alt etter lytterens behov og ønske.” (*Dagbladet* 13. september 2013 s. 40)

“I read all Harry Potter books aloud to my twins at bedtime. Took a loooooong time.” (anonym i <https://pagesunbound.wordpress.com/2012/04/10/top-ten-tuesday-23/>; lesedato 18.01.16) “Jeg leser engelske bøker hele tiden, alt fra hest til fantasy, leser faktisk sjeldent noe norsk!! Men Harry Potter leser jeg på norsk, for jeg har.... hold dere fast, lest dem HØYT 4 ganger!!! Først leste jeg dem selv, så leste jeg dem høyt for mannen min, også syns han det var så koselig, at jeg har lest dem høyt flere ganger!!” (anonymt innlegg av en person som kalte seg “beat” på http://mix.hestemarked.no/topic.asp?TOPIC_ID=6603; lesedato 15.01.16)

Den svenske forfatteren Carl-Johan Forssen Ehrlins barnebok *Kaninen som så gärna ville somna* (2011) handler om å sovne. I et intervju sa forfatteren: “Alt fokus i boka er på å slappe av og å sovne, gjennom å hele tiden involvere barnet i avslapningsøvelser [...] Trikset er at boka skal leses på en spesiell måte. Foreldre blir bedt om å gjespe ofte, framheve enkelte ord som sove og søvn, og lese dem

med en langsom og rolig stemme. [...] Med hjelp av psykologiske teknikker og den spesielle måten boka er strukturert på sovner barna godt, ofte selv før historien er over” (*Dagbladet* 18. august 2015 s. 27). Boka er oversatt til engelsk, og var i 2015 en bestselger på nettbokhandelen Amazon. Tyskeren Hans-Joachim Kulenkampff hadde et program på tysk TV der han ved midnatt leste høyt for å hjelpe seerne/lytterne til å sovne (Schütz 2010 s. 122).

“Sverige har en YouGov-undersøkelse vist at høytlesningen er på vei ned. Andelen barn som fikk høytlesning en gjennomsnittsdag falt fra 80 prosent i 1984 til 74 i 2003, og lesetiden hadde falt fra 30 til 15 minutter. I 2012 er det 35 prosent av foreldrene som leser daglig og 30 som leser mellom to og seks dager i uken, noe som sannsynliggjør en fortsatt klar nedgang. Barn trenger både å lese og lytte, fastslår en gruppe fra organisasjonene Junibacken og Läsrörelsen.” (*Morgenbladet* 27. april – 3. mai 2012 s. 37)

Det å lese høyt, deklamere eller resitere tekster har ofte inngått i skolens undervisning (Grimm og Schärf 2008 s. 147). Lærere leser ofte høyt for elevene sine. “Det er god tradisjon for å vurdere høytlesing som en viktig aktivitet på småskoletrinnet. Det er fastslått i planer for norskfaget at elevene skal møte høytlesing av ulike tekster, og verdien av høytlesing argumenteres for i ulike retninger. Åpenbart er det for eksempel at høytlesing er fantasistimulerende, og språkstimulerende. Høytlesing gir dessuten elevene mulighet til å møte litteratur som de ennå ikke er i stand til å lese selv. Det er lesemotiverende og viser veier til en tekstkultur mange ikke er kjent med. [...] Samling rundt høytlesingsboka gir også verdifulle fellesskapsopplevelser, muligheter for gode samtaler og i tillegg trening i å sitte stille og lytte over tid – å konsentrere seg om det leste og fortalte. Derfor er det også viktig å skape faste og gode rammer rundt slike fellesstunder. Det kan ha med ordning av sitteplasser å gjøre og bruk av et fast mønster, som at elevene sitter i en sirkel eller ordnede rekker. Det kan ha med ritualer å gjøre, som hvordan en begynner en slik høytlesingsstund, for eksempel gjennom å tenne et lys eller bruke en eller annen form for rekvisitt. Slikt kan skape trygghet og forventning. Det kan dessuten ha med blikk-kontakt å gjøre – å etablere en stillhet og en kontakt mellom leser og publikum som gjør lesingen meningsfull.” (http://web2.gyldendal.no/abc/html/biblioteket_bok/3.1.htm; lesedato 03.10.11). Det hender også at skoler får besøk av forfattere som leser fra sine egne bøker.

“Forfatterens opplesning av sine egne tekster har alltid hatt en sterk fascinasjon. Hvordan ser Forfatteren egentlig ut, hvordan er stemmen, hvordan ter han seg? Kanskje kan man få et blikk inn i selve skapelsesprosessen?” (Eidsvåg 2007 s. 115)

Den østerrikske dikteren Georg Trakl leste sin egne dikt høyt med en monoton stemme som minnet om en bønn. Også den rumensk-tyske poeten Paul Celan leste sine tekster på en nøktern måte, uten noen opphøyd stemme i framføringen. Han uttalte ordene dempet, nesten nølende (Grimm og Schärf 2008 s. 158). Den tyske dikteren Else Lasker-Schüler leste derimot sine tekster følelsesfylt og rapsode-

lignende, nesten som en syngende ekstase (Grimm og Schärf 2008 s. 158). Hun lagde summelyder som et slags akkompagnement til ordene, og klinget noen ganger med en bjelle.

“Da den amerikanske forfatteren Jonathan Franzen (51) besøkte Litteraturhuset i Oslo denne uken, la det grunnlaget for noe så sjeldent som et svartebørsmarked for billetter til en litterær høytlesning. Men så er da også Franzen kjent for begivenhetsrike høytlesninger, tidligere i år førte et besøk ved et engelsk litteraturarrangement til en heftig politijakt i Londons gater, etter at en tilskuer rev brillene av nesen på forfatteren og etterlot seg et løsepengekrav på 100 000 amerikanske dollar.” (*Aftenposten* 22. oktober 2010 s. 11)

Märta Tikkanen har skrevet om den svenske forfatteren Sara Lidman: “Hadde man noen gang vært så heldig å høre henne live, var det umulig å ikke ha stemmen hennes og rytmen hennes og tonefallet i ørene når man vendte tilbake til tekstene hennes. Det er et faktum at en del forfattere er så ett med tekstene sine at man aldri kan lese dem uten å ha dem selv levende med seg, med gester og pausering og de små, undersøkende blikkene i publikums retning. En påminnelse om at litteraturen springer ut av den muntlige fortellingen rundt leirbålet i menneskehetens barndom, der det ikke bare ble formidlet erfaringer og nødvendig overlevelseskunst, men også kjærlighet til ordene, tonefallet og rytmens avgjørende betydning for budskapet og gjennomslagskraften.” (*Klassekampens* bokmagasin 17. januar 2015 s. 7)

Den kanadiske forfatteren og sangeren Leonard Cohen har ofte framsagt egne dikt mellom sangene på sine konserter. Den svenske dikteren Bob Hansson har sittet i et tre og lest dikt høyt: “En gång klättrade jag upp i ett träd och läste dikt. Det var populärt.” (<http://www.fredriksdal.se/program/arets-tema/tradkronikan/bob-hansson-estradoet/>; lesedato 24.06.11) “Bob Hansson, [er] den svenske poeten som virkelig tar litteraturen til folket og ikke er redd for å sitte i et tre og deklamere høyt” (*Morgenbladet* 27. mai – 2. juni 2011 s. 33). På en festival i Geitmyra skolehage i Oslo 25. august 2012 satt forfattere (Rebecca Dinerstein, Kjersti Annfinsen, Rune Slagstad og Bror Hagemann) etter tur oppe i et tre og leste høyt for publikum.

Den svenske dikteren Bruno K. Öijer har hatt suksess med offentlige opplesninger av sine dikt i fullsatte storsaler. “Efter två och halv timme och uppemot femtio dikter kastar Bruno K Öijer ut blombuketten till Linköpingspubliken som står upp och applåder stadens son. [...] Han gör ett avspänt intryck, är öppen och tillgänglig och bjuder på sig själv. Öijers uppläsningar har ofta förstärkt det mörkt magiska i hans dikter. Han har gestaltat en poet i kontakt med andeväsen och underjorden. [...] Också vid tisdagens framträdande stannar han ofta upp och verkar lyssna efter dikterna, räknar in dem tyst för sig själv innan han börjar läsa. Men på ett sätt som samtidigt vänder sig mer mot publiken. [...] Humor kanske inte är det första man förknippar med Bruno K Öijers dikter, men flera läsningar genomförs på ett sätt

som lockar salongen till skratt. [...] Även “Vi lägger det svarta puzzlet” från “Medan giftet verkar” framförs hårt och aggressivt. “Sjuka drog lott / om vem som ska bota landet” läser Öijer. Men därefter följer en lugn, innerlig och mycket vacker läsning av “Hålla honom kvar”, denna fantastiska dikt om telefonsamtalet från den vuxne Öijer till sig själv som sjuåring i lägenheten som kakelugnens mässingsöga vakar över. [...] Publiken lyssnar andäktigt. Det är en Öijer i poetisk frihet som avslutar föreställningen med en oväntad läsning där han låter tre dikter från olika samlingar smälta samman till en enda.” (<http://www.corren.se/nyheter/magisk-poesikvall-med-oijer-7511830.aspx>; lesedato 14.01.15)

Den østerrikske seriemorderen Jack Unterweger ga ut selvbiografien *Skjærsilden eller reisen til tukthuset* (1995) og holdt offentlige opplesninger fra boka (Benecke 2013 s. 179).

Christian Kjelstrup “er en kjenner av [den portugisiske forfatteren Fernando] Pessoa. For tolv år siden gikk han gatelangs i Oslo og ble invitert inn i byfolkets stuer, der han spontan-leste Pessoa under banneret “Pessoas Vitner”.” (*Dagbladet* 29. mars 2014 s. 2) “Det er godt at det finnes ildsjeler! Her er mannen som ikke bare har ringt på dører Oslo rundt som “Pessoas vitne”, men også startet en bokhandel med bare én bok salgs.” (<https://www.facebook.com/norskvg/posts/10151943219781863>; lesedato 04.07.14)

Den tyske forfatteren Rainald Goetz ble beryktet da han i 1983 under en opplesing (som samtidig ble vist på TV) fra sin roman *Villfarelse* skar seg i pannen med et barberblad og lot blodet renne nedover hendene og manuskriptet han leste fra.

“En som valgte å ikke ha noen lanseringsfest, er Marius Ektvedt, som debuterte med romanen “Revir” tidligere i høst [2012]. Men nylig deltok han på et annet stunt, da han hadde en opplesning fra et hull i bakken under festivalen “Bønder i byen” [...]. Det var blant annet på forespørsel fra forlaget, og debutanten føler han har fått god hjelp fra forlaget i arbeidet med promoteringen med boka. [...] - Hvordan var det egentlig å lese opp fra det hullet? - Det var en overraskende fin opplevelse. De hadde laget en fin setting, med lys og alt.” (<http://www.klassekampen.no/apps/pbcs.dll/article>; lesedato 29.01.14)

“Fredag 8. juni [2012] klokken 15.00 starter en 24 timer lang opplesning av Knausgårds[selvbiografiske romanserie] *Min kamp*. Bibliotekarer og andre frivillige vil starte fra første side i første bok i romanserien, og lese så langt vi kommer i løpet av den fastsatte tiden. Arrangementet vil foregå på Torvet i Arendal. Rett på utsiden av Arendal bibliotek bygges for anledningen Vår Kæmp, som vil danne rammen rundt opplesningen. Arendal bibliotek holder døgnåpent, sånn at ivrige lesere kan låne med seg Knausgårds bøker og fortsette på egen hånd. [...] Etter at opplesningen er ferdig på Torvet lørdag 9. juni, tar Froland Curlingklubb over stafettpinnen og løper til Froland mens de fortsetter

høytlesningen. [...] For trofaste tilhørere som blir gjennom natten, serveres frokost i Kæmpen på morgenkvisten.” (<http://www.austagderfk.no/>; lesedato 22.05.12)

“Vi varmer opp til åpningen av Kiellandsenteret med et streamet lesemaraton fra torsdag 14. februar kl. 08.00 til 08.00 fredag morgen. Det blir 24 timer med høytlesning fra forfatterskapet til Alexander L. Kielland. [...] Døgnet er delt opp i 72 økter, og da 20 minutter pr. leser. Torsdag kl. 08.00 begynner kulturhussjef Anne Torill Stensberg å lese fra Kiellands novelle-samlinger, og innen kl. 08.00 neste morgen er målet å ha lest 16 noveller, de tre romanene Garman & Worse (1880), Gift (1883) og Jacob (1891) og fem av tekstene fra artikkelsamlingen Mennesker og dyr (1891). Hvem skal lese? Foruten ansatte ved Sølvberget [bibliotek], får vi blant annet besøk av ordfører Christine Sagen Helgø, Per Inge Torkelsen, musiker Hanne Vasshus, forfatter Stig Beite Løken, rapperen Tore Pang, Jostein Soland, Torill Renaa og lokalpolitikere Per A. Thorbjørnsen og Eirik Faret Sakariassen. Etter 23 timer og 40 minutter gis stafettpinnen til prosjektleder for Kiellandsenteret, Stine Honoré, som tar siste leseøkt. Kiellandsenteret åpner mandag 18. februar, på Kiellands 170-årsdag.” (fra e-post av Christian Tønnessen på e-postlista biblioteknorge, 13.02.09)

Forfatteren Johan Harstad har sagt dette om forfatteres høytlesing: “Det beste du kan gjøre [for ikke å få for høye tanker om deg selv] er å dra på skoleturné der folk sovner i timen og sitter og stønner mens du leser, da holder du beina godt planta på jorda.” (intervju i *Dagbladets Magasinet* 26. november 2011 s. 26)

“Som et sentralt rollemodelltiltak oppfordret Foreningen !les leseagenter til å arrangere “Menn i uniform leser” ved lokale bibliotek og/eller arbeidsplasser. Tiltaket gikk ut på at leseagentene inviterte ulike yrkesgrupper i sitt nærområde, for eksempel bussjåførere, brannmenn, ambulanspersonell og politi, til bibliotekene for å lese høyt for barn. Som en takk for innsatsen fikk arbeidsplassene en bokpakke fra Foreningen !les. Det har vært gjennomført fem slike tiltak. Potensialet er helt klart større og tiltaket burde blitt utnyttet bedre under prosjektperioden. Ved siden av andre tiltak i prosjektet, har “Menn i uniform leser” havnet noe i skyggen. Leseagentene har hatt stor arbeidsmengde og mange har derfor ikke prioritert dette tiltaket. Responsen på de gjennomførte arrangementene er imidlertid god i følge rapporter fra leseagenter. “Menn i uniform leser” er et tiltak det oppfordres til å videreføre i bibliotekene selv om prosjektet offisielt er avsluttet.” (Ole Ivar Burås Storø i <http://foreningenles.no/formidling/les-for-meg-pappa/rapport-av-prosjektet>; lesedato 21.11.17)

“Sel bibliotek har satt igang prosjektet “Menn i uniform leser for barn”. Vi vil vise gode, mannlige, lesende rollemodeller for ungene. Utover høsten får vi besøk av brannmann, politi, ambulanspersonell, osv. De tar på seg uniformen og kommer til biblioteket for å lese en bok og fortelle om jobben sin. [...] Lyst til å høre en ekte brannmann lese eventyr? Alle barn er velkomne til biblioteket i Heidal 18.09. kl.

10.00!” (<http://www.sel.kommune.no/menn-i-uniform-leser-for-barn.5396460-154050.html>; lesedato 22.07.16)

“Foreningen !les har over en treårsperiode fra 2009 til 2011, med støtte fra Nasjonalbiblioteket, gjennomført prosjektet Les for meg, pappa! Det sentrale i prosjektet har vært bevisstgjøring av verdien av høytlesing, formidling av høytlesingslitteratur og målrettet arbeid for å fremheve gode lesende rollemodeller, spesielt blant småbarnsfedre og andre mannlige voksenpersoner. Foreningen !les har samarbeidet tett med litteraturformidlere fra biblioteksektoren, kalt leseagenter. Prosjektet har tatt sikte på å utvikle formidlerrollen ved å jobbe mot spesifikke målgrupper og innta nye arenaer for litteraturformidling. Hovedarenaer gjennom prosjektperioden har vært foreldremøter i barnehager og grunnskoler, og arbeidsplasser og ulike fritidsarenaer. Det har blitt jobbet med å få til en tettere kobling mellom barnehager/skoler og hjem for å skape økt leseinteresse. Tidlig i prosjektet ble det produsert en antologi i et opplag på 60 000 med smakebiter fra gode høytlesingsbøker og annen litteratur, samt brosjyrer og plakater. Materiellet ble sendt til leseagentene, folke- og skolebibliotek i hele Norge og andre som har tatt kontakt direkte med Foreningen !les. I tillegg har materiellet blitt utdelt i forbindelse med ulike arrangement Foreningen !les har arrangert eller blitt invitert til. [...] Les for meg, pappa! ble under Leseåret 2010 inkludert i et samarbeid mellom Foreningen !les og Norsk Forfattersentrum. Samarbeidet var et formidlingsprosjekt, hvor leseagenter sammen med forfattere besøkte arbeidsplasser for å skape hyggelige og interessante møter rundt litteratur. Under Leseåret 2010 ble det også produsert øvrig materiell til bruk i prosjektet og ulike leseårs-tiltak. [...] Foreningen !les startet tidlig i 2009 med å rekruttere leseagenter, fortrinnsvis fra biblioteksektoren, til prosjektet.” (Ole Ivar Burås Storø i <http://foreningenles.no/formidling/les-for-meg-pappa/rapport-av-prosjektet>; lesedato 21.11.17)

“Flere av litteraturformidlerne som deltok under Foreningen !les sitt prosjekt Idrett og lesing fra 2006-2008, da som *garderobebibliotekarer*, ble med videre i Les for meg, pappa! [...] Ettersom forespørselen fra barnehager og skoler var stor, ble det bestemt at disse arenaene skulle prioriteres, men uten å ekskludere arbeidsplasser og andre arenaer fra prosjektet. [...] Totalt har over 6000 tilhørere vært til stede under besøk av leseagenter på de ulike arenaene i prosjektet. Ser man på hvilke arenaer besøkene har forekommet, har flesteparten vært ved foreldremøter. Deretter følger bedrifter, bibliotek og øvrige arenaer. Eksempler på bedrifter som har fått besøk er politi- og brannstasjoner, vann- og avløpsetater og andre kommunale avdelinger, byggefirmaer og Landbrukets hus. Det har også blitt gjennomført besøk ved kommune- og skoleadministrasjoner. Av øvrige arenaer som leseagentene har besøkt nevnes blant annet fengsler, kafeer, hoteller, idrettshaller, barnevernstjenester, helsestasjoner, fyrtårn, torg, campingplasser og annet uteareal. Dette viser kreative og modige leseagenter som har tatt utfordringen ved å oppsøke nye arenaer for å møte nye målgrupper og formidle høytlesingslitteratur og annen litteratur.”

(Ole Ivar Burås Storø i <http://foreningenles.no/formidling/les-for-meg-pappa/rapport-av-prosjektet>; lesedato 21.11.17)

Deichmanske bibliotek i Oslo har organisert “Strikk og lytt”: “Elsker du strikking? Trenger du nye lesetips? Får du sjelden tid til å lese bøker? Liker du best å bli lest for? Eller har du bare lyst til å høre en god fortelling? Du strikker. Vi leser høyt. Gratis kaffe. Kan ettermiddagen bli bedre? Vi finner fram noveller, romanutdrag og kanskje noen dikt? Så kan du slappe av i en lenestol med strikketøyet og kanskje få lyst til å låne med deg noe hjem?” (<https://www.deichman.no/arrangement/strikk-lytt-24>; lesedato 30.11.16)

“Det nye prosjektet *Ferdignakka* blander skjønnlitteratur med popmusikk. [...] *Ferdignakka* skal være både singelutgivelser på nett og livearrangementer. [...] Det er 50/50 litteratur og musikk. Forfattere leser korte, upubliserte tekster. Så blir dette lydlagt, med pop og elektronisk musikk [...] I selve lydboksinglene er formene likestilte. Litteraturen nærmer seg musikken – og omvendt.” (*Morgenbladet* 16. – 22. januar 2015 s. 40)

Anna R. Folkestad og forlaget Samlagets *Unni og Gunni reiser* (2012) er en app-bok (digital bilde- og lydbok) der brukeren kan velge å skru høytlesingsfunksjonen av eller på, og kan spille inn og lytte til sin egen høytlesing av teksten (*Dagbladet* 5. november 2012 s. 40).

“6 ganger årlig tilbys filmvisninger på Bergen kino med høytlesning for utviklingshemmede. Det betyr at publikum i salen har på øretelefoner og får ”forklart” og tolket handlingen i filmen underveis av en høytleser som sitter i salen.” (<http://www.bergenkino.no/incoming/article937520.ece>; lesedato 08.12.15)

Den amerikanske regissøren Quentin Tarantinos film *The Hateful Eight* (2015) “hadde en kronglete start. Da manuset ble lekket, ga en såret Tarantino opp filmen, før han senere ble inspirert igjen. Det var under en høytlesning av manuset i en fullsatt kinosal i L.A. at filmen på mange måter gjorde sin debut. - Publikum elsket det, sier Walter Goggins, som spiller en bråkmaker fra sør. [...] - Folk ga oss stående applaus etter lesningen. Alle så på hverandre og tenkte: “Hvordan kan han ikke lage film av dette nå!” ” (*Filmmagasinet* nr. 9 i 2015 s. 32)

I Sveits fantes i 2009-16 en “homedelivery service” for høytlesing (Perrig 2009 s. 120). Et firma sender en oppleser til et privathjem mot betaling av “kunden” (<http://www.anrufgenuegt.ch/>; lesedato 04.04.16). Det er både et kulturtilbud og en kommersiell “kurér-tjeneste”.

Svært mange malerier, fotografier og andre bilder opp gjennom historien viser høytlesingssituasjoner. Et norsk eksempel er Christian Krohgs maleri “Østenfor sol og vestenfor måne” (1887).

Den tyske dikteren Ludwig Tieck ble beundret for sin høytlesingsteknikk. Han kunne puste gjennom nesa mens han leste, slik at tilhørerne ikke kunne høre at han trakk pusten (Perrig 2009 s. 77).

“One of my quirky traits is that I often act out the dialogue in books out loud while reading them, and this one [Alexander Irvines *Pacific Rim*] was one of my favorites to ‘perform,’ ” says Amazon reviewer Alex Szollo” (Alex Suskind i <http://www.vanityfair.com/hollywood/2014/08/movie-novelizations-still-exist>; lesedato 26.02.16).

Den britiske filosofen Jeremy Bentham, som levde på slutten av 1700- og begynnelsen av 1800-tallet, var “forferdelig redd for spøkelser. Så redd, faktisk, at han måtte leses i søvn av tjenerne hver eneste natt.” (*Aftenposten Innsikt* januar 2010 s. 70)

Filmen *The Reader* (2008, regissert av Stephen Daldry), basert på romanen *Høytleseren* (1995) av den tyske forfatteren Bernhard Schlink, har en ung mann i en av hovedrollene som leser høyt for sin elskerinne (en tidligere konsentrasjonsleirvakt). “Much praise has been given to this adaptation by screenwriter David Hare and director Stephen Daldry of Bernhard Schlink’s 1995 novel *Der Vorleser*, or *The Reader* – the German title has the sense of “reader-aloud”. [...] their passionate lovemaking is accompanied with a ritual hardly less erotic – she loves him to read aloud to her from the classics: Chekhov, Homer, Rilke. [...] Michael realises that Hanna is illiterate.” (<http://www.theguardian.com/film/2009/jan/02/the-reader-kate-winslet-film>; lesedato 03.05.16)

“Children Reading to Dogs [...] [noen barn] have difficulties reading and as a result have developed self-esteem issues. They are often self-conscious when reading aloud in front of other classmates. By sitting down next to a dog and reading to the dog, all threats of being judged are put aside. The child relaxes, pats the attentive dog, and focuses on the reading. Reading improves because the child is practicing the skill of reading, building self-esteem, and associating reading with something pleasant. [...] Another benefit is the joy children get from being around a dog. Most children just seem to naturally love animals, and especially dogs. Imagine the positive motivation this gives to the child as they sit by, read to, and pat a calm and gentle dog.” (<http://www.tdi-dog.org/OurPrograms.aspx?Page=Children+Reading+to+Dogs>; lesedato 17.10.16)

Alle artiklene og litteraturlista til hele leksikonet er tilgjengelig på <https://www.litteraturogmedieleksikon.no>